

Simpozij *Vanja Sutlić: Povodom stogodišnjice rođenja* Zagreb, 7. studenoga 2025. Izvještaj*

U petak, 7. studenog 2025. godine, u prostoru Instituta za filozofiju u Zagrebu, održan je simpozij pod naslovom *Vanja Sutlić: Povodom stogodišnjice rođenja*. Skup je organizirao Institut za filozofiju u Zagrebu, a organizacijski odbor činili su: dr. sc. Ivana Skuhala Karasman, znanstvena savjetnica u Institutu za filozofiju, i dr. sc. Petar Šegedin, viši znanstveni suradnik u Institutu za filozofiju.

Uvodnu riječ održao je dr. sc. Tvrtko Jolić, znanstveni suradnik i pomoćnik ravnatelja Instituta, koji je poželio dobrodošlicu, zahvalio izlagačima i istaknuo važnost ovog skupa za istraživanje i očuvanje hrvatske filozofske baštine.

Potom je riječ preuzeo Petar Šegedin, koji je prikazao Sutlićev životopis i bogat opus te istaknuo originalnost njegove misli. Pritom se osvrnuo na Sutlićevu interpretaciju Heideggera, za koju je ustvrdio da je bila vjerojatno najbolja interpretacija Heideggera na našem prostoru, i originalnu interpretaciju Marxa, koja je bila u suprotnosti s dominantnim čitanjem. No, ono što je Šegedin istaknuo kao najvažnije je Sutlićeva izvorna filozofija, a to je misao »povijesnog mišljenja«. Osim toga, napomenuo je da je Sutlić surađivao s Institutom za filozofiju kao vanjski suradnik, kao i to da je na Institutu pohranjena njegova privatna biblioteka te cjelokupna rukopisna ostavština.

Prvo izlaganje skupa, naslovljeno *Uz Sutlićevu interpretaciju Hegela*, održao je dr. sc. Damir Barbarić, znanstveni savjetnik u mirovini i zaslužni znanstvenik Instituta za filozofiju. Barbarić je svoje izlaganje započeo eksplikacijom Sutlićeva viđenja Hegela. Hegel je tako, prema Sutliću, ne samo utemeljitelj suvremeno epohe, već vrhunac metafizike kojem se svaki ozbiljan filozof nužno mora vraćati. Za Sutlića, istaknuo je Barbarić, Hegel nije niti realist niti idealist u standardnom smislu, već u njegovoj misli i ono realno i ono idealno dolaze do svojeg punog smisla. Hegel stoga čini osnovu Sutlićeve misli i s njime se potrebno kritički suočiti kako bi se moglo misliti povijesno. Barbarić je stoga napomenuo da je prema Sutliću najvažnije mjesto Hegelove filozofije njegovo shvaćanje vremena i povijesti. U tom kontekstu ukazao je na

* Ovaj članak izrađen je u sklopu projekta Pojam mogućnosti u filozofiji *Martina Heideggera i širem povijesnom nasljeđu europskoga filozofiranja (MogMarH)* u Institutu za filozofiju u Zagrebu, praćen od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske te financiran sredstvima iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.–2026. – NextGenerationEU.

razliku u Hegelovu poimanju vremena, naime kao kronološkog slijeda trenutaka i kao unutrašnjeg, ontologičkog vremena. Ta je unutrašnja vremenitost, istaknuo je Barbarić, svojstvena duhu koji se u stalnom procesu negacije i time sebezprevladavanja razvija do apsolutne ideje. Samo on ima granice u samome sebi, dok je priroda konačna i ne može se prevladati, već se samo – u smislu »loše beskonačnosti« – beskonačno obnavlja. Prema Sutlićevom viđenju Hegela, na snazi se je tako »punktualna beskonačnost« i bitak je u vječnom kretanju, kao stalnom osvajanju i prevladavanju sebe samog, kako bi se ostvarila apsolutna ideja. To se kretanje ostvaruje zato što su »nešto« i »ništa« neraskidivo povezani te se »nešto« u svakom svojem određenju može negirati. Barbarić je ustvrdio da je to ključno za Sutlićevu tezu da je svrha Hegelove filozofije u nadilaženju tog vječnog kruženje apsoluta. Zato je na kraju Hegelova sistema potrebna negacija negacije, kako bi se nadišla vječna sadašnjost (*nunc stans*) kruženja apsolutnog duha. Zaključno, Barbarić je napomenuo da je Sutlić suočio Hegelovu misao s Marxom, Nietzscheom i Heideggerom kako bi »skočio u stvarnost«, tj. pokušao izaći iz Hegelova sistema. Potom je uslijedila rasprava i kratka pauza.

Izlaganje pod naslovom *Povijesni sklop i njegov iskon* održao je dr. sc. Srećko Kovač, znanstveni savjetnik u mirovini i zaslužni znanstvenik Instituta za filozofiju u Zagrebu. Kovač je svoje izlaganje započeo isticanjem važnosti Sutlićeve filozofije, istaknuvši ga kao autoriteta u hrvatskoj filozofiji 20. stoljeća, a citirajući Landgrebeove misli o Sutliću. Potom je prešao na izlaganje Sutlićeva »povijesnog mišljenja«, u kojem nema onog transcendentalnog, već se povijest misli kao ovostrano zbivanje. Fokus je stoga bio na Sutlićevoj dijagnozi suvremenog svijeta, tj. interpretaciji uloge tehnike i znanosti, strukturi i smislu suvremene filozofije te nihilističkoj interpretaciji Marxa. Kovač je pritom napomenuo da je Sutlić kritizirao takozvani »aktivistički marksizam«, jer je čitao Marxa uz Hegela. U prikazu Sutlićeve interpretacije Marxa, Kovač je izložio na koji način je Sutlić čitao Marxa bez antropomorfizma: Ako se smatra da je rad kao apsolut antropološki kodiran, po Sutliću nužno dolazimo do rada kao svrhe egzistencije, točnije do produkcije radi produkcije kao jedine svrhe. Takvo viđenje, kao što je istaknuo Kovač, ima dalekosežne posljedice, jer se gubi svaki smisao politike, etike i morala, a znanost postaje »jedna« znanost koja je također stavljena u svrhu usavršavanja rada. Prema Sutliću pogreška je »aktivističkog marksizma«, poentirao je Kovač, što ostaje u okviru rada i pretpostavlja da je svrha čovjeka rad, čime se otvaraju vrata subjektivizmu i antropocentrizmu. Svojim je usporednim čitanjem Hegel i Marxa, Sutlić stoga nastojao prevladati takvo mišljenje i istovremeno je pokazao genezu suvremene znanosti. Kovač je zatim usporedio Hegelovo i Sutlićevo mišljenje te prešao na eksplikaciju uloge naroda i jezika u Sutlićevoj misli. Svoje izlaganje

zaključio je prikazom Sutlićeva koncepta »jednostavnog kazivanja« i njegova utjecaja na razvoj hrvatske filozofske terminologije, što je u skladu s njegovim konceptom naroda kao »onih« koji govore jednaki jezik. Na taj način Kovač je pokazao kako je Sutlić smatrao da se povijest, kao zbivanje, može doista jedino dogoditi unutar nekog naroda koji se brine za svoj jezik i time izvršava svoju povijesnu zadaću.

Nakon kraće pauze uslijedilo je posljednje izlaganje ove sesije naslovljeno *Što je jednostavno kazivanje?*, koje je održao dr. sc. Bojan Marotti, profesor na Odsjeku za kroatologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Marotti je prvo prikazao kronologiju Sutlićeva filozofskog rada te je kao prijelomnu točku istaknuo tekst »O biti rada« iz 1966. godine. Tada je Sutlić, istaknuo je Marotti, napravio iskorak u dotadašnjem shvaćanju Marxa, zbog čega je bio kritiziran, posebice iz krugova *Praxis* škole. Ključno mjesto za razliku spram *Praxisa* je shvaćanje prakse rada kao povijesti suvremene znanosti i teza da je čovjek kao biće rada otuđeno biće. Objasnivši kontekst kritike Sutlićeva shvaćanja rada, Marotti je prešao na ocrtavanje pojedinih mjesta gdje Sutlić objašnjava što je to »jednostavno kazivanje«. Prvo mjesto je iz djela *Uvod u povijesno mišljenje*, gdje je Sutlić istaknuo da svrha jednostavnog kazivanja nije samo u tome da nas drugi razumiju, već da drugi vide što mi mislimo, tj. da nam se prikazuje ono mišljeno. Drugo je mjesto iz djela *Kako čitati Heideggera*, gdje Sutlić napominje da to nije »jezičanje«. To prema Marottiju znači da je jezik povezan s povijesnom zgodom i svijetom, jer je svijet »kaza bitka«, a ne puki događaj. No Marotti je istaknuo da Sutlić nigdje nije neposredno demonstrirao jednostavno kazivanje, te je dao svoje primjere za koje smatra da su jednostavno kazivanje. To je Isusov govor na gori i Budin o patnji nakon prosvjetljenja.

Prvo izlaganje popodneve sesije, naslovljeno *Sutlić i Nietzsche*, održao je dr. sc. Petar Šegedin, viši znanstveni suradnik na Institutu za filozofiju. Šegedin se fokusirao na niz Sutlićevih predavanja o Nietzscheu iz 1977., koja su 2022. godine objavljena pod uredništvom Damira Barbarića kao knjiga *Vanja Sutlić: Predavanja o Nietzscheu*. Sutlića je Šegedin svrstao u red bitnih mislioca, kao onih mislioca koji misleći bit istu nastoje i dopustiti kao izvorno, bitno, zbivanje. Svrha je tih predavanja, napomenuo je Šegedin, u tomu da, nastojeći oko mogućnosti tzv. »pregorijevanja« metafizike u njezinu dovršenju u Nietzschea koliko je moguće razradi vlastitu ideju »povijesnog mišljenja«. Naglasio je važnost triju interpretacija Nietzschea u tom kontekstu: Heideggerove, Finkove i Volkmann-Schluckove. Šegedin je ukazao i na to da je za Sutlića bila važna svojevrsna »srodnost« Nietzscheove i Marxove misli, da bi potom prikazao odnos Sutlićeve i Heideggerove interpretacije. Sutlić je tako od Heideggera preuzeo misao da kod Nietzschea postoji kontinuitet misli i pitanja o metafizici.

Ono prema čemu je Sutlić kritičan jest Heideggerov stav da se u Nietzschea nalaze ostaci novovjekovne metafizike subjektivnosti, što je zapravo odraz Heideggerova vlastita pokušaja nadilaženja subjektivnosti. Za Sutlića je pak presudno Volkmann-Schluckovo čitanje koje, istaknuo je Šegedin, u središte stavlja volju za moć kao bitno zbivanje života. Na toj liniji središnji problem postaje pitanje kako metafizika kao takva pregorijeva. Taj je pojam pregorijevanja, prema Šegedinu, ključan pojam za shvaćanje Sutlićeva čitanja Nietzschea. Tu se tako ne radi o jednostavnom prevladavanju, jer prevladavanje uvijek ostaje vezano uz ono prevladano. Riječ je tome da se Sutlićevo povijesno mišljenje, poentirao je Šegedin, shvati kao nemetafizičko, kao samo zbivanje života. Tako je Sutlić, u svojem čitanju Nietzschea, u pojmu volje za moć i vječnog vraćanja istoga vidio klicu onoga što tek treba doći. Tako bi se prema Šegedinu za Sutlića mišljenje trebalo shvatiti kao bivanje, tj. kao povijesna zgoda. U tom bi smislu pregorijevanje metafizike bio životni događaj, a ne tek jedna mišljevinna koja ne može prekoračiti samo sebe. Šegedin je stoga zaključio da za Sutlića mišljenje upravo može preći svoje granice, kao otvorenost povijesti. Potom je uslijedila kraća pauza.

Slijedeće izlaganje, pod naslovom *Estetika čiste umjetnosti i obrat k onom iskonskom*, održao je dr. sc. Denis Novko. Novko se fokusirao na Sutlićeva djela *Bit i suvremenost* i *Praksa rada kao znanstvena povijest*, kako bi prikazao što je za Sutlića iskonska umjetnost i kako je ona povezana s filozofijom i istinom. Ono što je prvo napomeno jest da je umjetnost, kao i mišljenje danas u krizi. Ta je kriza, po Sutliću, uzrokovana krizom smisla u koju je čovjek upao kao biće rada. Na taj se način, istaknuo je Novko, umjetnost nastavlja, ali ne u bitnom smislu, jer nije slobodna djelatnost, nego je u službi produkcije ili čiste forme. Novko je zatim napomenuo da čovjek kao biće može zahvatiti bit bića i u proizvođnji čovjek izvodi biće na vidjelo. To jest čovjek u povijesnom, duhovnom svijetu proizvodi bića. U suvremenom svijetu rada dolazi do proizvodnje radi proizvodnje, odnosno do nekontroliranog kvantificiranja u kojemu je čovjek otuđen od proizvođenja u iskonskom smislu. Budući da je svrha čovjeka proizvođenjem bića proizvoditi samoga sebe, istaknuo je Novko, radom je čovjek otuđen od samoga sebe. Novko je zatim napomenuo da čovjek za Sutlića mora proizvoditi bića iz bitka nalik izvornoj prirodi. Tako bi i umjetnost trebala biti okrenuta proizvođenju novog svijeta i mišljenja, tako da bude okrenuta prema biti. Za Sutlića je problem, tako Novko, u tomu da je danas umjetnost subjektivirana i okrenuta prema formi. Na taj način zamire pjesništvo, a raste umijeće koje se imenuje vrhunskom umjetnošću. Istinska bi se umjetnost, napomenuo je Novko, trebala stoga, kao proizvođenje u iskonskom smislu, okrenuti otkrivanju biti i stavljanju bića na vidjelo.

Posljednje izlaganje ovog skupa, naslovljeno *Rad kao apsolut. Promišljanje Vanje Sutlića o radu i Bogu*, održao je dr. sc. Ivan Macut, znanstveni suradnik na Institutu za filozofiju. Svoje izlaganje Macut je otvorio pitanjem o Božjoj opstojnosti, odnosno propitivanjem mogućnosti postojanja smisla i objektivnog morala ako Bog ne postoji. Zaključio je da prihvaćanjem ateizma nema smislenog odgovora na te probleme. Potom je prešao na izlaganje Sutlićevih misli o Bogu, koje su razvijene kroz dijalog s marksistima i Marxom. Okvir Sutlićeva shvaćanja Boga i božanskog tako je realitet ovog svijeta, tj. priroda, materija i čovjek. Prema Macutu ključna je povijesna podjela na egzistenciju i esencija, koja dobiva svoju pretvorbu u Marxu. Odnosno, Sutlić pokazuje da čovjek kao tubitak proizvodi samoga sebe kao svoju bit. Time se u Marxovom ateističkom nazoru, poentirao je Macut, čovjek pojavljuje kao samostvaratelj, odnosno čovjek kao tubitak prenosi pojam Boga na samoga sebe. Čovjek tako kao proizvođač, primjereno svojoj biti, stvara svoju egzistenciju. Tako je čovjek kao radno biće, ustvrđuje Macut, zapravo svojstvo rada i rad je njegov apsolut, jer kroz njega tvori svoju egzistenciju. U tom smislu ljudska je esencija rad i ljudska povijest pretpostavlja povijest znanstvenog rada, čime je Macut završio svoje izlaganje o Sutlićevim mislima o Bogu.

Završnu riječ održao je Petar Šegedin, koji je zahvalio svima prisutnima i još jednom istaknuo važnost Sutlićeve misli. Time je zaključen ovaj simpozij, koji može služiti kao poticaj za daljnje istraživanje Vanje Sutlića, kao našeg originalnog filozofa, što je najviša ocjena koju jedan filozof može dobiti.

Tomislav Dretar

